

5. Фелів О. Податковий компроміс: чи складеться в державі діалог із бізнесом / О. Фелів, О. Столярська. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gide.com/sites/default/files/yurgazeta_27012015.pdf.
6. Клепікова-Чижова Ю. Проблеми податкової злочинності: організаційно-правовий аспект. Демократичне врядування / Ю. Клепікова-Чижова // Науковий вісник. – 2008. – Вип. 2. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ivivacademy.com.
7. Державна фіскальна служба України Офіційний портал. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/media-tsentr>.
8. Закон о налоговом компромиссе: к чему готовится. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://buh.ligazakon.ua/news/2014/5/22/111173.htm>.
9. Кучеров И. Налоговая преступность: криминологические и уголовно-правовые проблемы: дис. ... докт. юрид. наук / И. Кучеров. – М., 1999. – 501 с.
10. Філоненко Г. Суб'єкт ухилення від сплати податків: криміналістичний аспект / Г. Філоненко // Часопис Академії адвокатури України. – № 18. – 2013. – С. 1–8.
11. Пивоваров В. Сучасний податковий злочинець. Окремі питання криминологічної характеристики / В. Пивоваров // Вісник прокуратури. – 2005. – № 2 (56). – С. 110–116.
12. Податківці та експерти про податковий компроміс з екранів харківського телебачення. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nash-krasnokutsk.com/podatkivci-ta-eksperti-pro-podatkovij-kompromis-z-ekraniv-xarkivskogo-telebachennya/>.

УДК 343.241(477)

ПОШТОВЕ ШАХРАЙСТВО ЯК НЕТИПОВИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ЗЛОЧИН ЗА ФЕДЕРАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ США: ІСТОРІЯ, ОСОБЛИВОСТІ ТЛУМАЧЕННЯ ТА ПРОТИДІЇ

MAIL FRAUD AS A NONTYPICAL ECONOMIC CRIME UNDER U.S. FEDERAL LAW: HISTORY, SPECIFICS OF INTERPRETATION AND ENFORCEMENT

Каменський Д.В.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
науковий дослідник за програмою імені Фулбрайта
Коледжу права університету Стетсона*

У статті досліджуються особливості кримінальної відповідальності за поштове шахрайство, як злочин проти основ економічного добробуту США. Висвітлено історію виникнення та розвитку відповідної заборони, показано поступову зміну законодавчих підходів до визначення ознак протиправного діяння, розкриті наслідки поширювального тлумачення поштового шахрайства американськими судами. Проведені доречні паралелі з господарськими заборонами за кримінальним законодавством України, типовою ознакою яких є обман.

Ключові слова: поштове шахрайство, кримінальна відповідальність, судове тлумачення, обман, шахрайська схема, ділові відносини.

В статье исследуются особенности уголовной ответственности за почтовое мошенничество, как преступление против основ экономического благосостояния США. Отражена история возникновения и развития соответствующего запрета, показано постепенное изменение законодательных подходов к определению признаков противоправного деяния, раскрыты последствия расширительного толкования почтового мошенничества американскими судами. Проведены уместные параллели с хозяйственными запретами по уголовному законодательству Украины, типичным признаком которых является обман.

Ключевые слова: почтовое мошенничество, уголовная ответственность, судебное толкование, обман, мошенническая схема, деловые отношения.

The article examines specific features of criminal liability for mail fraud as a crime against foundations of economic well-being of United States. The history of emergence and development of relevant prohibition is reflected, gradual change in legislative approaches to identifying elements of a wrongful act is shown, consequences of broad interpretation of mail fraud by US courts are disclosed. Relevant parallels with economic offenses under criminal law of Ukraine, that share typical element of deception, are conducted.

Key words: mail fraud, criminal liability, judicial interpretation, fraud, fraudulent scheme, business relationship.

Актуальність теми. Незважаючи на свою достатньо неординарну назву та її змістовний акомпанемент, федеральна норма про поштове шахрайство уже понад сто років залишається одним із найбільш дієвих знарядь кримінально-правової охорони економіки США від білокомірцевих посягань. Секрет такого успіху полягає в тому, що вона, по-перше, покликана протидіяти шахрайствам – традиційно найбільш поширеній формі

злочинних проявів у сфері економіки, а по-друге, вона за своїм змістом є, без перебільшення, далекосяжною, адже її еволюція супроводжувалась істотним розширенням меж застосування завдяки як неодноразовим законодавчим змінам, так і поширювальним інтерпретаційним підходам із боку американських судів.

В аспекті порівняльного правознавства детальне ознайомлення з §1341 КК США сприятиме, на наш

погляд, кращому розумінню природи обману під час пошуку шляхів оптимізації протидії господарським злочинам у нашій державі, а також розкриє для критичного осмислення власний набір як переваг, так і недоліків у частині кримінально-правового регулювання майнових та бізнес-відносин на фоні постійних змін в економічному середовищі та з урахуванням постійної появи виникнення нових шахрайських схем, спрямованих проти прав і законних інтересів порядних учасників економічних відносин.

Виклад основного матеріалу. Глава 63 розділу 18 Зібрання законів США (розділ 18 має неофіційну назву Кримінальний кодекс США, далі в цій статті – КК США) йменується «Поштове шахрайство та інші шахрайські злочини». Протиправні діяння, зосереджені в цій структурній частині федерального КК, історично слугували ядром американської білокомірцевої злочинності. Дійсно, якщо припустити, що основу економічних злочинів утворює саме корислива, шахрайська мотивація, то стає зрозумілим, що конкретні прояви такого шахрайства (скажімо, фінансове, податкове, шахрайство в процесі банкрутства або шахрайство з цінними паперами) об'єднані цією загальною рисою – обман із метою незаконного одержання доходу чи незаконного зниження витрат. Наразі глава 63 об'єднує вісім складів шахрайства, більшість із яких можна віднести швидше до сфери бізнес-діяльності, аніж звичайного побутового обману. Це §1341 «Шахрайства та афери», §1342 «Фіктивне ім'я чи адреса», §1343 «Шахрайство з використанням телеграфу, радіо чи телебачення», §1344 «Банківське шахрайство», §1347 «Шахрайство в сфері охорони здоров'я», §1348 «Шахрайство з цінними паперами та товарами», §1350 «Неправдиве засвідчення фінансових звітів корпоративними службовцями», §1351 «Шахрайство із залученням іноземної праці».

Заради справедливості слід зазначити, що окремі прояви шахрайських зловживань визнаються злочинами й на рівні інших структурних частин федерального законодавства, тобто передбачені в інших главах федерального КК, чи взагалі перебувають за межами цього Кодексу. Наприклад, §1001 КК США знаходиться у главі 47 (її назва говорить сама за себе – «Шахрайство та хибні заяви») і встановлює ознаки кримінальної відповідальності за пред'явлення будь-яких завідомих неправдивих вимог матеріального характеру до будь-яких органів федеральної влади США. А ось інший приклад: у §301 розділу 21 Зібрання законів США, який присвячено питанням державного регулювання продуктів харчування та ліків, закріплено декілька складів злочинів, що описують підроблення продуктів харчування, ліків та тютюнових виробів, поміщення на такі товари завідомих неправдивої інформації про їх склад та особливості споживання, підроблення звітів про державні випробування та сертифікацію продукції, а також інші, пов'язані з незаконним обігом таких товарів, дії. Як бачимо, характерною ознакою цієї групи федеральних злочинів, розташованих за межами федерального КК, також є введення в оману чи обман.

Отже, цілком очевидно, що шахрайство має чимало проявів у різних сферах суспільного життя Америки, що відповідним чином позначається й на формулюванні ознак злочинів, описаних у межах різних структурних частин федерального законодавства.

В одній із перших своїх праць, присвячених аналізу запропонованого ним же терміну «білокомірцевий злочин», американський учений-соціолог Едвін Сазерленд написав, що білокомірцева злочинність у бізнесі найбільш часто знаходить свій прояв у вигляді перекручування фінансових звітів корпорацій, маніпулювання на фондовому ринку, комерційного підкупу, безпосереднього чи опосередкованого підкупу державних службовців із метою укладання вигідних контрактів чи ухвалення сприятливих нормативних актів, перекручування фактів під час рекламування та просування товарів і послуг, розтрата чи неправильного використання коштів, обважування та обмірювання, а також завідомих неправдивого оцінювання товарів, податкового шахрайства, некоректного застосування коштів, отриманих унаслідок поточної діяльності або під час банкрутства. Саме ці та багато інших форм протиправної поведінки великого бізнесу сумнозвісний американський гангстер Аль Капоне свого часу влучно охарактеризував, як легальний рекет [1, с. 2–3].

Такі різноманітні прояви білокомірцевих злочинів, писав Е. Сазерленд, утворюються переважно на підставі порушення делегованої чи втіленої довіри. У зв'язку з цим їх можна розділити на дві категорії: перекручування (приховування) вартості активів та двоїстість під час використання владного ресурсу. Якщо перший різновид впливає з обману, шахрайства, махінацій, спотворення дійсного стану речей (фактів), то другий більше нагадує «гру за дві команди».

При цьому характерною для розвитку кримінального законодавства про господарські злочини стає тенденція, яку В.О. Навроцький влучно позначив, як кількісне зростання обсягу кримінального закону при фактично незмінній законодавчій криміналізації, коли чи не всі новели розділу про злочини у сфері господарської діяльності можна віднести до різновидів шахрайства в його широкому розумінні [2, с. 281–282].

Хоча сама назва діяння «поштове шахрайство» натякає на існування певного зв'язку між обманом та використанням засобів поштового зв'язку, сьогодні це вже не так актуально. Дійсно, законодавча історія заборони демонструє, що із самого початку Конгрес робив наголос саме на способі цього злочинного діяння, а саме – на використанні поштового пересилання, для реалізації тієї чи іншої злочинної схеми, спрямованої на заволодіння грошовими коштами чи іншими матеріальними цінностями. Однак із часом, а також враховуючи численні законодавчі зміни до тексту цієї заборони, акценти змінилися, про що детальніше йтиметься згодом. Сьогодні поштове шахрайство, завдяки його поширювальній, можна навіть сказати всеохоплюючій, дефініції залишається основною юридичною підставою для притягнення до кримінальної відповідальності за різноманітні про-

яви шахрайських зловживань, спрямованих проти учасників економічних відносин у країні.

Цікаво зазначити, що коли у 1994 р. Конгрес вніс редакційні зміни до цього параграфу, включивши вказівку на приватні та комерційні поштові компанії, на додаток до уже передбаченої нормою національної поштової служби (U.S. Postal Service), Конгрес скористався іншим своїм правом, закріпленим у п. 3 ч. 8 ст. 1 Конституції США, а саме – регулювати комерційні відносини між штатами та з іншими країнами. Історично комерційні повноваження Конгресу широко тлумачаться судами, надаючи йому, таким чином, широкі повноваження в частині регулювання меж протиправної поведінки на національному та міжнародному рівнях, а прокурорам, відповідно, широкі дискреційні повноваження в частині кримінального переслідування за порушення статутів із «комерційним елементом».

У своїй науковій статті, присвяченій ретельному дослідженню історії виникнення та аналізу ознак поштового шахрайства, американський автор Джед Ракофф писав, що для будь-якого прокурора ця заборона – це його скрипка Страдиварі, його Кольт-45 та врешті-решт його справжня любов. Дослідник додав, що незважаючи на низку інших, достатньо зручних у плані застосування заборон в арсеналі федерального прокурора, саме норма про поштове шахрайство з його простим і зрозумілим текстом, вражаючию пристосованістю до фактичних обставин скоєного та приємною фамільярністю є найбільш популярним кримінально-правовим знярядям прокурорів у процесі переслідування федеральних шахраїв [3, с. 771].

Щодо простоти викладення «поштової» заборони, то тут можна посперечатись. Справа в тому, що сучасна редакція тексту заборони, передбаченої §1341 КК США, містить досить складний для розуміння навіть американськими юристами текст, що не дозволяє його читачу з легкістю встановити змістовні ознаки протиправного діяння, що описується. Якщо ж подивитись на текст параграфу через призму традиційного розуміння елементів злочину правозастосовною практикою, нехтуючи при цьому зворотами, які не несуть особливого змістовного навантаження, то можна виокремити всього два криміноутворюючі елементи поштового шахрайства: 1) наявність розробленої шахрайської схеми або наявність мети реалізувати шахрайську схему, або наявність схеми для отримання грошей чи майна шляхом обману (притворення); 2) використання засобів поштового зв'язку чи пересилання будь-якою національною кур'єрською службою будь-якого предмета у зв'язку з реалізацією шахрайської схеми. В принципі, така двоїста структура є характерною для більшості федеральних заборон. Перший елемент є так званим «матеріальним» – він безпосередньо конкретизує кримінально карану поведінку, у той час як другий – є суто юрисдикційним, тобто виконує роль зв'язку між забороненою поведінкою та конституційним правом федерального законодавця визначати злочинність і караність діяння, що є відмінним від кримінально-правової юрисдикції окремих штатів.

Злочин, який описує ознаки поштового шахрайства, бере свій початок ще з 1872 р., коли було рекодіфіковано Поштовий акт. Після завершення Цивільної війни між Північчю та Півднем через розбалансованість економіки країни та низку фінансових негараздів різноманітні схеми шахрайства щодо підроблених грошей і товарів у буквальному сенсі розквітали [4]. Навіть президент Улісс Грант, герой-генерал війни, став жертвою однієї з них, після успішної реалізації якої «автор» схеми зміг із сумою в майже 1 млн. дол. втекти до Канади. Із самого початку відповідна кримінально-правова заборона повинна була охороняти роботу поштової служби в країні від різноманітних схем, пов'язаних із пересиланням підроблених грошей та документів. На той час пошта слугувала чи не єдиним засобом обслуговування як офіційного документообігу та загалом ділового спілкування в державі, а також у великих обсягах обслуговувала майнові та фінансові потреби громадян, як-от: перекази грошей, надсилання банківських чеків, придбання цінних паперів тощо. Саме цим активно і користувались перші «поштові» шахраї, обіцяючи неабиякі фінансові переваги за умови приєднання до запропонованих ними угод (іншими словами – пасток).

Норма про поштове шахрайство у редакції 1872 р. забороняла лише будь-яку схему чи махінацію, що обманним чином використовують засоби поштового зв'язку, тим самим не розкриваючи, які саме прояви протиправної поведінки підпадають під ознаки такої схеми. Через відсутність єдиних підходів до інтерпретації змісту злочинного діяння серед американських судів Конгрес у 1889 р. вніс зміни до заборони, а саме – безпосередньо включив у текст заборони вказівку на конкретні прояви шахрайських схем, що існували на той час і охоплювали будь-які фальшиві грошові знаки та монети, фіктивні документи та підроблені товари. Причому ці схеми були описані законодавцем із зверненням до кримінальних жаргонізмів (на кшталт слів «тирсова махінація», «зелені товари», «зелені монети» та «зелені сигари»), а не з використанням усталених юридичних термінів. Незважаючи на такий казуїстичний підхід до опису ознак злочинного діяння, що напевне можна пояснити, з одного боку, прагненням Конгресу навести лад у питанні протидії зростаючим схемам шахрайства в країні, а з іншого – недостатнім рівнем законодавчої техніки того часу, насправді межі дії заборони були суттєво розширені. Так, декілька рішень апеляційних судів та Верховного Суду США (далі у цій статті – ВС США) призвели до формулювання інтерпретаційного правила про те, що вказівка на конкретні види шахрайських схем у тогочасній редакції статуту про поштове шахрайство всього лише окреслювали шляхом демонстрації широкі правозастосовні горизонти цього федерального статуту [5; 6; 7].

Наведемо в якості прикладу одну з найбільш поширених на межі XIX–XX століть схем поштового шахрайства під альтернативними позначеннями «тирсова махінація», «зелені товари» або «зелені сигари». Схема «працювала» наступним чином. Шахрай над-

силав поштою лист із взаємовигідною пропозицією мешканцю якогось віддаленого малонаселеного міста Америки. У ньому він зазначав, що має на продаж певні не зовсім легальні, однак дуже якісно зроблені «зелені» товари, завуальовано натякаючи на підроблені доларові банкноти, які покупець (а по суті – жертва схеми) зможе реалізувати зі значним прибутком. За умовами такої пропозиції шахрая підроблені купюри реалізовувалися покупцю зі значним дисконтом – наприклад, 300 справжніх доларів за 3000 підроблених, 450 за 6 000, 650 за 10 000 і так далі. При цьому до листа-пропозиції могла бути вкладена справжня купюра під виглядом підробленої, яку потенційна жертва схеми могла безперешкодно реалізувати в закладах роздрібною торгівлі і таким чином додатково пере-свідчитися в перевагах запропонованої схеми. Якщо покупець погоджувався на умови «акції», то йому надсилали поштою накладеним платежем посилку із «зеленими товарами» – ймовірно для його ж власної безпеки. Коли ж після оплати вартості посилки він відкривав її, то знаходив усередині лише тирсу, порізані шматки паперу чи будь-який інший непотріб [8, с. 56–68]. Скаржитися, із зрозумілих причин, було нікому та й ні на що – хто ж захоче інкримінувати себе в отриманні фальшивих грошей.

Як можна побачити з наведеного прикладу, у перші десятиліття після прийняття норми про поштове шахрайство елемент використання поштового зв'язку був настільки ж вагомим для успішного кримінального переслідування, як, власне, і обманне заволодіння чужим майном. Із подальшою еволюцією майнових відносин та засобів комунікації в американському суспільстві та, відповідно, із подальшим розвитком «шахрайського» бізнесу ознака поштового пересилання поступово перетворилась із ключовою на відверто номінальну.

У 1944 р. федеральний окружний суддя Емерік Фрід виступив із пропозицією внести зміни до §1341 КК США, щоб виключити застарілі слова-жаргонізи із тексту заборони, яка на той момент уже займала майже цілу сторінку. Конгрес почув цю раціональну пропозицію і в 1946 р. виключив злочинний сленг із опису форм протиправної діяльності [9].

Упродовж 70-х – 80-х років минулого століття прокурори активно використовували норму про поштове шахрайство для кримінального переслідування махінацій нечесних на руку політиків – до тих пір, поки ВС США у справі «МкНаллі проти Сполучених Штатів» (1987 р.) не скасував цю агресивну практику правозастосування, зазначивши, що дія §1341 поширюється лише на випадки позбавлення жертви матеріальних прав – водночас нематеріальні права на чесний та ефективний уряд до уваги братися не повинні [10].

У 1989 та 1990 р.р. санкції за поштове шахрайство у формі заподіяння шкоди фінансовій установі були підвищені до 20 та 30 років позбавлення волі відповідно (та до кримінального штрафу до 1 млн. дол.).

Нарешті, у 2002 р. Актом Сарбейнса-Окслі, що став реакцією влади на серію гучних корпоративних скандалів у країні, пов'язаних із махінаціями з

цінними паперами, максимальний строк позбавлення волі за поштове шахрайство в його традиційній, пов'язаній із поштовими пересиланнями, формі було збільшено з п'яти до двадцяти років. Більше того, цим нормативно-правовим актом Конгресу було ухвалено дві нові норми-сателіти поштового шахрайства, покликані безпосередньо протидіяти реалізації різноманітних шахрайських схем на фондовому ринку США.

Як бачимо, протягом понад ста років розвитку означеної заборони «акцент» у застосуванні §1341 КК США поступово змістився до такої ознаки злочину, як «схема з метою обману» (англ. – *scheme to defraud*). Текст кримінального закону в цій частині вимагає обов'язкового встановлення двох активних ознак, що є змістовно поєднаними між собою: 1) створення чи намір на створення схеми з метою обману іншої особи або для отримання грошей чи майна в шахрайський спосіб та 2) використання або схилення до використання поштової служби чи приватного кур'єра для реалізації шахрайської схеми. Матеріальність, або іншими словами – причинний зв'язок між протиправною поведінкою та наслідками, що настали (або могли настати) є обов'язковою для встановлення факту скоєння поштового шахрайства.

Взагалі поштове шахрайство, як власне й її «прямий нащадок» – прийнята у 1952 р. заборона на телекомунікаційне шахрайство, характеризуються американськими вченими, як «перша лінія оборони» проти будь-яких нових форм обману, що з'явилися протягом останніх десятиріч. Серед численних порушень федерального закону, до яких першочергово застосовувався §1341 КК США, можна назвати не лише традиційні форми шахрайства на кшталт обману споживачів, шахрайства з цінними паперами, шахрайства з нерухомістю, шахрайства у сфері банківської та страхової діяльності, але й нетипові сфери застосування – шантаж, підробка грошей, різноманітні форми обману під час проведення виборчої кампанії і навіть хабарництво. Таким чином, «під приціл» норми про поштове шахрайство стали потрапляти не лише нечесні на руку бізнесмени, а й політики, громадські діячі, часом навіть прокурори і судді. Як свідчить історія, у тих випадках, коли створювалися нові форми та методи обману громадян та компаній з метою заволодіння їхніми матеріальними цінностями, саме податкове шахрайство ставало кримінально-правовим заходом протидії, адже держава з її бюрократичними затримками та постійними політичними баталіями далеко не завжди могла вчасно вносити відповідні зміни до кримінального законодавства.

У справі «Карпентер проти Сполучених Штатів» (1987 р.) ВС США залишив без змін рішення судів нижчих інстанцій, якими кореспондента відомого видання «Wall Street Journal» було визнано винним, поміж іншого, у скоєнні поштового шахрайства. Як свідчили обставини кримінальної справи, Фостер Вінанс працював кореспондентом видання і вів популярну колонку, в якій обговорював фінансовий стан та вартість акцій різних компаній, а також проводив

інтерв'ю з їх керівництвом, і на підставі отриманих свідчень та зібраної інформації оприлюднював власну позицію щодо майбутньої вартості цінних паперів компаній на фондовому ринку. Помітивши, що фондовий ринок достатньо активно реагує на поміщені в колонку матеріали, Вінанс та Карпентер вирішили заробити на цьому. Із цією метою вони познайомились із двома нью-йоркськими брокерами, яким журналіст Вінанс через Карпентера заздалегідь передавав підготовлений ним матеріал, а також зміст та повідомляв про час виходу наступної авторської колонки друком. Після цього брокери на підставі отриманої інформації скуповували та продавали акції позначених Вінансом компаній, випереджаючи таким чином офіційну реакцію фондового ринку. При цьому вся інформація, поміщена в колонку газети, була справжньою та не містила чутливої для фондового ринку конфіденційної інформації, що виключало можливість кримінального переслідування за злочинні посягання на відносини фондового ринку. Всього протягом чотирьох місяців, до моменту викриття злочинної схеми Комісією з цінних паперів США, її учасники заробили 690 тис. дол.

Розмірковуючи над ознаками поштового шахрайства у контексті можливості їх застосування до фактів цієї кримінальної справи, Суд основну увагу приділив аналізу питання про те, чи було заподіяно матеріальну шкоду виданню, державі чи третім особам унаслідок «торгівлі» інформацією про фінансовий стан і вартість акцій компаній, якщо така інформація була, з одного боку, справжньою, достовірною і результатом інтелектуальної діяльності одного із засуджених (кореспондента Фостера Вінанса), однак, з іншого боку, була використана для торгівлі цінними паперами за деякий час до її публікації на сторінках друкованого видання. Уважно ознайомившись із запереченнями засуджених про те, що вони не позбавили газету «Wall Street Journal» ексклюзивного права поширювати зібрану кореспондентом інформацію та його власну аналітику серед читацької аудиторії, ВС все ж таки дійшов висновку про наявність тут протиправної поведінки, а саме: конфіденційна журналістська інформація була створена найманим працівником під час ведення видавничого бізнесу, і виключно видання, а не Фостер Вінанс, мало право вирішувати, яким саме чином використовувати цю інформацію, тобто ділове видання користувалося правом інтелектуальної власності на неї. При цьому Суд із незрозумілих причин не врахував звернення апелянтів на численні судові прецеденти, в яких йшлося виключно про матеріальний характер шкоди, заподіяної внаслідок реалізації шахрайської схеми. Навпаки, Суд наголосив на ексклюзивному характері інформації, що належить компанії на умовах трудового договору із найманим працівником, оскільки ексклюзивність володіння є важливою ознакою конфіденційної ділової інформації і, відповідно, стає також і ознакою приватної власності [11].

На наш суб'єктивний погляд, у цій кримінальній справі ВС США у черговий раз «розтягнув» матерію федеральної кримінальної заборони, §1341 КК

США, для того, щоб адресувати нові, досі нетипові форми протиправної поведінки. Хоча вести мову про відверто протиправний характер поведінки осіб у цій справі досить важко. Швидше за все описане порушення більш вдало підпадало під ознаки цивільно-правового делікту, на що справедливо звернули увагу деякі американські коментатори. Навпаки, федеральний прокурор відстоював у цій справі позицію про порушення саме §1341 КК США, із чим врешті-решт погодився вищий суд країни. Наразі на цьому прикладі маємо можливість спостерігати такий досить типовий для сучасного кримінального права США прояв, як надмірна криміналізація – постійно зростаюче проникнення кримінального права у ті сфери, які в принципі можна ефективно регулювати іншими галузями права.

У науковій статті, присвяченій ретельному аналізу двох справ про поштове шахрайство, розглянутих ВС США у 80-і роки минулого століття, професор Джон Кофі звертає увагу на неабиякий потенціал §1341 КК США в частині переслідування різноманітних проявів поведінки осіб, включаючи порушення довірчих відносин між працівником та його компанією та навіть поширення інформації про фінансовий стан публічних компаній ще до загальнодоступного оприлюднення такої інформації на сторінках ділових видань. Автор піддає об'єктивній критиці інтерпретаційні підходи Суду до визнання злочинно використаною інформації, яка не є конфіденційною чи матеріальною у її вузькому розумінні, для торгівлі цінними паперами. Підхід, за якого до розтрати прирівнюється передача третій особі інформації, яка належить компанії, і якщо передача не лише у свідомості розголошувача, а й фактично не може заподіяти матеріальної шкоди власнику, не витримує жодної критики. Таке прирівнювання є вкрай небезпечним кроком, оскільки, незважаючи на довгу і не завжди однозначну історію злочинів проти власності, один факт залишається незмінним – не можна викрасти і розтратити об'єкти нематеріальної власності [12, с. 153].

Цікаво, що у своїй особистій думці по справі про поштове шахрайство «Сполучені Штати проти Мейз» (1974 р.), голова ВС США Уоррен Бургер написав, що §1341 КК США традиційно використовувався проти шахрайських проявів у якості першої лінії оборони. Тільки-но з'являється нова форма шахрайства, статут про поштове шахрайство стає інструментальною «заглушкою» тимчасової дії проти таких нових схем до тих пір, поки законодавцем не буде ухвалено спеціальні нормативні заборони для протидії таким схемам [13]. Наразі історії федерального правозастосування відомо чимало прикладів саме такої допоміжної дії §1341 – від шахрайств із цінними паперами до лихварства, поєданого із вимаганням, і до схем обманного продажу об'єктів незавершеного будівництва. Цей перелік можна продовжувати.

Свого часу американська дослідниця Еллен Подгор також звернула увагу на значну еволюцію досліджуваного параграфу протягом минулого століття. У своїй статті, присвяченій ретельному аналізу елементів §1341 та особливостям їх тлумачення з

боку федеральних судів, вона піддала активній і водночас змістовній критиці «гумову» інтерпретацію цієї норми, що наразі уже охоплює міриади шахрайських схем у всіх проявах суспільних відносин, а також аргументувала позицію на користь законодавчого редагування норми для створення нових, чітко визначених меж застосування [14].

Безперечно, центральними елементами §1341 у його сучасній редакції є два: 1) схема, розроблена з метою отримання від іншої особи грошей чи майна у шахрайський спосіб та 2) використання особисто або через третіх осіб поштового зв'язку для реалізації шахрайської схеми. Перший елемент фактично охоплює, як уже було зазначено вище, безліч шахрайських схем, спрямованих на позбавлення як майнових, так і немайнових прав, у т. ч. права на чесний уряд (чесні публічні послуги). Водночас другий елемент включає три обов'язково поєднані частини: а) поштове відправлення; б) здійснене винним особисто або через інших осіб та в) для сприяння в реалізації злочинної схеми. Як бачимо, навіть у сучасних умовах реалізації майнових відносин у суспільстві, коли засоби комунікації уже давно вийшли за межі простого поштового зв'язку, успішне кримінальне переслідування за §1341 КК США вимагає встановлення зв'язку між реалізованою за допомогою обману схемою та будь-яким поштовим відправленням, що покликане цю схему забезпечити, приховати, продовжити, завершити або хоча б бути частиною такої схеми, нехай навіть і незначною. Дійсно, спектр застосування цієї ознаки є широким.

Елемент вини у випадку з нормою про поштове шахрайство уже інтегровано в ознаку обманної схеми. Судова практика так і не виробила єдиного стандарту вини для цього злочину, а тому, залежно від конкретної юрисдикції, вина може бути як у формі нерозсудливості, так і загального чи спеціального умислу, або навіть свідомого ігнорування дійсності. Водночас суди одностайно підтримали правило про те, що *mens rea*, тобто справжній намір винно-

го, можна встановити на підставі вивчення доказів у кримінальній справі.

Висновки. Взагалі незалежний погляд на зміст §1341 КК США, на місце цієї заборони у структурі КК США, а також на інтенсивність її застосування у федеральній правозастосовній практиці демонструють ту велику небезпеку, що несуть для суспільства різноманітні прояви економічного обману. Дійсно, у таких випадках відсутня фізична шкода чи пряма загроза безпеці громадян, однак у той же час майнова шкода в її різних проявах може сягати катастрофічних масштабів. Гучні кримінальні справи проти фізичних осіб та корпорацій, які за допомогою обману вкрали мільйони чи навіть мільярди доларів у держави, інвесторів, акціонерів, споживачів або ділових партнерів, слугують яскравим підтвердженням цього.

Цікаво, що Америка далеко не єдина у розумінні наслідків шахрайських схем для економічного та врешті-решт загального добробуту країни. Для порівняння, чимало статей КК України також визнають обман як інтегровану ознаку суспільно небезпечної поведінки. Так, ст. ст. 199, 200, 205, 205-1, 212, 212-1, 216, 220-2, 222, 222-1, 223-1, 224, 232-2 прямо або опосередковано вказують на обман, як форму скоєння злочину, і, відповідно, незаконного матеріального збагачення. Інші статті Розділу VII Особливим гравітним бізнесом, також традиційно поєднуються з обманом, приховуванням, хоча ознаки цих злочинів безпосередньо і не вказують на такі способи протиправної поведінки. Сам процес реалізації подібних злочинів натякає на те, що обман у будь-якій з його багатьох форм буде використано злочинцем для продовження своєї протиправної діяльності і, відповідно, для перешкоджання правоохоронним органам в ідентифікації і розслідуванні такої діяльності. На підставі цих міркувань можемо сформулювати висновок, який спробуємо більш ретельно аргументувати у наступних наукових роботах: шахрайство (обман) повинне визнаватися однією з домінуючих ознак всієї системи злочинів у сфері господарської діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Sutherland E. White Collar Criminality / E. Sutherland // *American Sociological Review*. – 1940. – № 1. – С. Р. 1–12.
2. Навроцький В.О. Середньострокові тенденції розвитку кримінального права України / В.О. Навроцький // *Кримінальний кодекс України : 10 років очікувань : тези доповідей та повідомлень учасників Міжнародного симпозиуму, 23–24 вересня 2011 р.* – Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. – С. 281–282.
3. Rakoff J. The Federal Mail Fraud Statute (Part I) / J. Rakoff // *Duquesne Law Review*. 1980. – № 18. – Р. 771–822.
4. A Chronology of United States Postal Inspection Service. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://postalinspectors.uspis.gov/aboutus/History.aspx>.
5. *Culp v. United States*, 82 F. 990 (3d Cir. 1897).
6. *Weeber v. United States*, 62 F. 740 (C.C.D. Colo. 1894).
7. *Durland v. United States*, 161 U.S. 306 (1896).
8. Redmond E. *The Frauds of America: How They Work and how to Foil Them* / E. Redmond. – Chicago: Francis book Company, 1896 – 400 p.
9. Legislative History of Mail Fraud Statute. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайту: <http://cobweb.scarymonsters.net/~corleyj/fraud/mailfraud.html>.
10. *McNally v. United States*, 483 U.S. 350 (1987).
11. *Carpenter v. United States*, 484 U.S. 19 (1987).
12. Coffee J. Hush!: The Criminal Status of Confidential Information After McNally and Carpenter and Enduring Problem of Overcriminalization / J. Coffee // *American Criminal Law Review*. – 1988. – № 26. – Р. 121–154.
13. *United States v. Maze*, 414 U.S. 395 (1974).
14. Podgor E. Mail Fraud: Opening Letters / E. Podgor // *South Carolina Law Review*. – 1992. – № 43–2. – Р. 223–271.